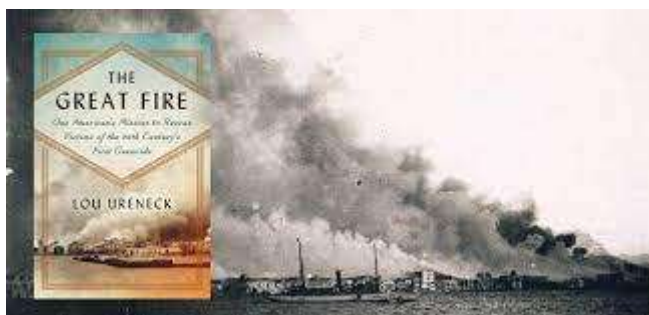

Η Ελλάδα ξέχασε σκόπιμα την Μικρασιατική Καταστροφή

Συνέντευξη του καθηγητή Λου Γιουρένεκ *

- Μιλήστε μας για τη σημασία της «Μεγάλης Φωτιάς» και για την ιστορία την οποία πραγματεύεστε στο βιβλίο σας;

Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι η καταστροφή της Σμύρνης δεν αφορά μόνο την Ελληνική ιστορία. Είναι ένα γεγονός με διεθνείς προεκτάσεις που πρέπει να βρίσκεται στο κέντρο της παγκόσμιας ιστορίας. Η καταστροφή της Σμύρνης ήταν μια από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές κρίσεις που είχε κληθεί να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα. Ο τουρκικός στρατός βίαζε και δολοφονούσε αδιακρίτως.

Οι πρόσφυγες δεν είχαν στέγη, νερό, και φαγητό. Επιπλέον, βρίσκονταν εγκλωβισμένοι ανάμεσα σε μια φλεγόμενη πόλη και στην θάλασσα. Πολλοί πνίγηκαν. Τέλος, οι Τούρκοι ετοιμάζονταν να οδηγήσουν τον ανδρικό πληθυσμό σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στην ενδοχώρα, μια πορεία κοινώς προς τον θάνατο. Η κατάσταση, λοιπόν, ήταν απελπιστική και κάτι έπρεπε να γίνει άμεσα, αλλά κανένας δεν φαινόταν να μπορεί ή να είναι έτοιμος για να επέμβει.

Οι πρόσφυγες είχαν αφηθεί στην μοίρα τους. Το βιβλίο μου πραγματεύεται αυτήν την ιστορία μέσα από μια αμερικανική οπτική, καταγράφοντας τις παρασηκνιακές διπλωματικές διαβουλεύσεις που έλαβαν χώρα στις ΗΠΑ αλλά και τον πρωταγωνιστικό ρόλο που έπαιξαν δύο Αμερικανοί στην εκκένωση της πόλης.

- Ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές του βιβλίου σας και ποιος είναι ο ρόλος που έπαιξαν στην διάσωση των προσφύγων;

Ενώ όλοι είχαν χάσει την ελπίδα τους, ο Asa Jennings, ένας Αμερικανός πάστορας από την Νέα Υόρκη, παρέμεινε στην φλεγόμενη πόλη περιθάλποντας γυναικόπαιδα σε πρόχειρους καταυλισμούς που είχε στήσει στα εγκαταλεημένα κτήρια. Το πρωί της 20ης Σεπτεμβρίου, ο Jennings είδε ένα άδειο ιταλικό πλοίο κοντά στο λιμάνι. Επικοινωνήσε άμέσως με τον Josie Powell, τον διοικητή ενός Αμερικανικού αντιτορπιλικού, και του ζήτησε μια βάρκα και έναν ναύτη. Με την βοήθεια του Powell, ο Jennings πλησίασε το πλοίο, δωροδόκησε τον Ιταλό καπετάνιο, και κατάφερε να μεταφέρει τους πρώτους 2.000 πρόσφυγες στην Μυτιλήνη. Όταν ο Jennings έφτασε στην Μυτιλήνη, δεν μπορούσε να πιστέψει αυτό που αντίκρισε.

Ένας ολόκληρος εμπορικός στόλος, ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί για την εκκένωση του Ελληνικού στρατού, καθόταν άπραγος στο λιμάνι του νησιού. Χρησιμοποιώντας

ένα σωρό τεχνάσματα, λέγοντας ευθέως ψέματα στην Ελληνική κυβέρνηση για την θέση που κατείχε και αφήνοντας να εννοηθεί ότι μιλά επίσημα για λογαριασμό των Αμερικανών, έφτασε στο σημείο να απειλεί θεούς και δαίμονες μέχρι να καταφέρει να πάρει τα πλοία.

Από την πλευρά του, ο Powell κατάφερε κάτω από την μύτη του διοικητή του, ο οποίος δεν επιθυμούσε μια επιχείρηση διάσωσης, να διαπραγματευτεί μια συμφωνία με τους Τούρκους. Μέσα, λοιπόν, σε επτά μέρες πέτυχαν το ακατόρθωτο, ένα μικρό θαύμα. Χωρίς καμία οργάνωση και προετοιμασία έβγαλαν 250.000 πρόσφυγες από την Σμύρνη. Το φοβερό, όμως, είναι ότι η ιστορία δεν σταματάει σε αυτό το σημείο.

Αυτό που συνέβαινε στην Σμύρνη λάμβανε χώρα σε όλα τα παράλια της Τουρκίας, όπου οι Χριστιανοί περίμεναν να έρθουν τα πλοία για να σωθούν. Μετά την Σμύρνη, ο Jennings συνέχισε την επιχείρηση διάσωσης σώζοντας συνολικά ένα εκατομμύριο πρόσφυγες.

- Διαβάζοντας κάποιος το βιβλίο σας θα δυσκολευόταν να φανταστεί ότι ο Jennings θα αναδεικνυόταν τελικά σε ήρωα του δράματος της Σμύρνης. Ποιοι ήταν οι λόγοι που τον οδήγησαν σε αυτές τις ηρωικές του ενέργειες;

Από όλους τους ανθρώπους που βρίσκονταν στην Σμύρνη ο Jennings ήταν πραγματικά ο πιο απίθανος υποψήφιος για την θέση του ήρωα. Όταν ήταν 20 χρονών είχε μολυνθεί από φυματίωση. Η σπονδυλική του στήλη είχε καταρρεύσει με αποτέλεσμα να χάσει πέντε ίντσες από το ύψος του και το κεφάλι του να φαίνεται υπερβολικά μεγάλο σε σχέση με το σώμα του. Κάθε μέρα της ζωής του υπέφερε από δυνατούς πόνους στην πλάτη, πονοκέφαλο, και πυρετό.

Παρόλα, όμως, τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ήταν πάντα χαρούμενος, αισιόδοξος και αγαπούσε τους ανθρώπους. Ένας άνθρωπος με πολύ βαθιά πίστη στον Θεό. Μάλιστα ο Jennings και η γυναίκα του πίστευαν πως κατάφερε να επιβιώσει από την βαριά του ασθένεια, γιατί ο Θεός του είχε αναθέσει κάποια μορφή αποστολής την οποία έπρεπε να εκπληρώσει στην ζωή του. Αυτή την αποστολή και το κάλεσμα του Θεού το βρήκε στην Σμύρνη.

Όπως είπε, όταν βρίσκονταν στο λιμάνι ένιωσε το χέρι του Θεού στην ώμο του πριν δει το Ιταλικό πλοίο. Ένας άνθρωπος σχεδόν ανάπηρος, χωρίς καμία εξουσία, που χρησιμοποιώντας ως μοναδικό όπλο την πίστη του κατάφερε να αλλάξει το ρου της ιστορίας. Σκεφτείτε πόσοι άνθρωποι σήμερα χρωστούν την ύπαρξη τους σε αυτή την βαθιά θρησκευτική πίστη του Asa Jennings.

- Εκτός από την ερευνά σας στις βιβλιοθήκες και στα ιστορικά αρχεία αποφασίσατε να επισκεφτείτε και να δείτε από κοντά τα μέρη για τα οποία γράφετε. Πως σας βοήθησαν αυτά τα ταξίδια στην συγγραφή του βιβλίου σας;

Τα αρχεία δεν φτάνουν από μόνα τους. Έπρεπε να επισκεφτώ και να περπατήσω τα μέρη για τα οποία θα έγραφα. Μόνο έτσι μπορείς να δεις από πού δύνει και από πού ανατέλλει ο ήλιος, το χρώμα του πρωινού ουρανού ή να αισθανθείς την μυρωδιά της θάλασσας.

Έτσι αποφάσισα να ταξιδέψω μέχρι την Άγκυρα και να γυρίσω πίσω στην Σμύρνη από την περιοχή του Αφιόν Καραχισάρ, το σημείο από το οποίο ο Τουρκικός στρατός εξαπέλυσε την επίθεσή του. Περπάτησα στα πεδία των μαχών, όπου είχα την ευκαιρία να ξεναγηθώ από έναν Τούρκο στρατηγό. Περπάτησα αμέτρητες φορές την παραλιακή οδό της Σμύρνης χρησιμοποιώντας παλιούς χάρτες και φωτογραφίες.

Όλα αυτά είναι σημαντικά, γιατί σου δίνουν μια αίσθηση του φυσικού χώρου, η οποία με βοήθησε ιδιαίτερα στις περιγραφές που περιλαμβάνω στο βιβλίο.

- Γράφετε ιστορία όχι με τον συμβατικό τρόπο, αλλά παρουσιάζοντας τα γεγονότα με την μορφή ενός δραματικού μυθιστορήματος. Ποια πιστεύετε πως είναι τα πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης μορφής αφήγησης που χρησιμοποιήσατε;

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να γράψεις ιστορία. Ο τρόπος με τον οποίο προτιμώ είναι μέσα από τις εμπειρίες και τα μάτια αληθινών ανθρώπων της εποχής που βίωσαν τα ιστορικά γεγονότα. Το βιβλίο δεν περιλαμβάνει φανταστικά γεγονότα.

Τα πάντα τα οποία αναφέρονται είναι ιστορικά ακριβή και υπάρχει η παραπομπή στη σχετική βιβλιογραφία και στις πηγές, όπως ακριβώς συμβαίνει σε ένα ακαδημαϊκό σύγγραμμα. Ωστόσο, τα γεγονότα παρουσιάζονται με την μορφή ενός δραματικού μυθιστορήματος, το οποίο κάνει την ανάγνωση πιο ενδιαφέρουσα και κατά κάποιο τρόπο πιο ζωντανή.

- Στην Ελλάδα είχε ξεσπάσει μεγάλη κόντρα με αφορμή το σχολικό βιβλίο της κ. Μαρίας Ρεπούση και την περιγραφή που έκανε στα γεγονότα της Μικρασιατικής καταστροφής. Η συγγραφέας είχε απαντήσει πως όσοι αντιδρούν στο βιβλίο της ανήκουν στο εθνικιστικό μπλοκ. Έχετε κάποια γνώμη για τα σχολικά βιβλία στην Ελλάδα και για τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες θυμούνται την Μικρασιατική Καταστροφή;

Είναι σημαντικό να δίνουμε πρόσωπο στην ιστορία. Ο κάθε άνθρωπος υποφέρει ξεχωριστά. Ο κάθε άνθρωπος πεθαίνει μόνο μια φορά. Η κάθε δύσκολη απόφαση που παίρνει ένας άνθρωπος σε μια συγκεκριμένη στιγμή είναι μοναδική. Η μνήμη αποτελεί καθήκον και στοιχειώδη σεβασμό απέναντι στα θύματα και στους ανθρώπους που υπέφεραν. Για αυτό δεν πρέπει να ξεχάσουμε και σε καμία περίπτωση η ακριβής καταγραφή του τι έγινε στην Σμύρνη δεν αποτελεί ένα εθνικιστικό εγχείρημα. Αν υπήρξε πόνος και βαρβαρότητα, τα σχολικά βιβλία έχουν χρέος να το καταγράψουν.

Πιστεύω πως ο Βενιζέλος αποφάσισε σωστά να καλλιεργήσει καλές σχέσεις με την Τουρκία. Η διαγραφή, όμως, της ιστορικής μνήμης που συνέβη στην Ελλάδα ως ιδεολογική (επιλογή) και κυβερνητική πολιτική δεν με βρίσκει σύμφωνο ως συγγραφέα και ακαδημαϊκό. Τα έθνη πρέπει να μάθουν να κάνουν και τα δύο (να διατηρούν την εθνική μνήμη και να κτίζουν καλές σχέσεις γειτονίας). Πάρτε για παράδειγμα την Αμερική.

Πριν από 60 χρόνια βρισκόμασταν σε πόλεμο με δύο από τους ισχυρότερους συμμάχους που έχουμε σήμερα, τη Γερμανία και την Ιαπωνία. Θυμόμαστε την κτηνωδία που επέδειξαν οι Ιάπωνες στις φυλακές πολέμου και φυσικά δεν έχουμε

ξεχάσει το Ολοκαύτωμα των Εβραίων. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να πορευτούμε στο μέλλον και να κτίσουμε καλές σχέσεις συνεργασίας μεταξύ μας.

Είναι ένας χρήσιμος τρόπος για να πορεύεται μια χώρα στο μέλλον. Θυμόμαστε, συμφιλιωνόμαστε και μετά συνεργαζόμαστε. Για αυτό ακριβώς τον λόγο δεν πιστεύω στην τεχνητή λήθη και είμαι υπέρ της ολοκληρωμένης διδασκαλίας της ιστορίας.

* Ο Λου Γιουρένεκ είναι καθηγητής Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου της Βοστώνης. Είναι ο συγγραφές της «Μεγάλης Φωτιάς» (The Great Fire), ενός ιστορικού δράματος με αντικείμενο τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Δημοσιευμένη στις 13-09-2021 στο <https://hellasjournal.com/>